

УДК 338.2

МІСЦЕВЕ САМОВРЯДУВАННЯ ЯК СКЛАДОВА «ЗЕЛЕНОГО» ПОВОЄННОГО ВІДНОВЛЕННЯ УКРАЇНИ

БІЛОКІННА Ілона

Вінницький національний аграрний університет

<https://orcid.org/0000-0001-5816-1067>

e-mail: i.bilokinna@gmail.com

У статті визначено сутність органів місцевого самоврядування, принципи їх діяльності, важливість реформи децентралізації. Зазначено ключові напрями Європейського зеленого курсу, необхідність саме у «зеленій» відбудові країни та формуванні «зеленої» економіки. Проаналізовано виконання планових показників бюджетів громад, що постраждали під час воєнних дій. Досліджено ключові орієнтири відновлення регіонів та громад. Описано важливе значення органів місцевого самоврядування у «зеленому» післявоєнному відновленні, оскільки проекти відновлення будуть локалізовані по регіонах і підтримані окремими міжнародними партнерами. Зазначено недоліки у сфері місцевого самоврядування та публічної адміністрації станом на початок 2022 року. Описано стратегічне бачення, яке допоможе досягти більшої автономії та стійкості на місцевому рівні.

Ключові слова: міське самоврядування, європейський зелений курс, «зелена» економіка, «зелене» відновлення, громада.

<https://doi.org/10.31891/mdes/2023-7-9>

ПОСТАНОВКА ПРОБЛЕМИ У ЗАГАЛЬНОМУ ВИГЛЯДІ ТА ЇЇ ЗВ'ЯЗОК ІЗ ВАЖЛИВИМИ НАУКОВИМИ ЧИ ПРАКТИЧНИМИ ЗАВДАННЯМИ

Незважаючи на те, що воєнній дії поки ще тривають, на міжнародному, державному та місцевому рівнях активно працюють над планом відновлення України у післявоєнний час. Значна увага приділяється органам місцевого самоврядування, оскільки саме вони будуть активно працювати із міжнародними партнерами та є частиною моделі післявоєнного відновлення нашої держави. Відповідно до сучасних викликів пов'язаних зі зміною клімату та міжнародних зобов'язань, які Україна взяла на себе у довоєнний час, країні потрібно слідувати шляхом Європейського зеленого курсу та розвивати «зелену» економіку, що є основою «зеленої» моделі післявоєнного відновлення.

Війна може йти довго і відновлення може тривати десятки років, адже в Україні є руйнування на сотні мільярдів доларів. Водночас, найефективнішим є відновлення за прозорими інклюзивними підходами та побудова сталих інституцій, в тому числі на місцевому рівні, і є шляхом до ефективного суспільства. Безумовно є місце у процесі відновлення і для територіальних громад, адже саме міське самоврядування знаходиться найближче до людей, розуміє їх потреби. Саме на цьому рівні помітний найбільший результат змін.

У статті 21 Декларації з прав людини зазначено, що кожна людина має право брати участь в управлінні своєю країною безпосередньо або через вільно обраних представників. Таким чином органи місцевого самоврядування є одним із найшвидших засобів комунікації влади з народом. Це є досить важливим, оскільки завдань стоїть багато, які потрібно вирішити за-для становлення «зеленої» економіки відповідно до Європейського зеленого курсу.

АНАЛІЗ ОСТАННІХ ДОСЛІДЖЕНЬ І ПУБЛІКАЦІЙ

Проблеми сталого розвитку, «зеленої» економіки досліджували такі вітчизняні науковці як Калетнік Г. М. [19], Гончарук І. В. [15], Ємчик Т. В. [18], Лутковська С. М., Шпикуляк О. Г. [19], Томашук І. В. [22], Хаєцька О. П. [22], Вовк В. Ю. [15], Чирнихівська А. В. [13], Новак У. П. [20] та інші. Тема повоєнного відновлення економіки України висвітлена у працях Лупенка Ю.О., Маліка М. Й., Шпикуляка О.Г. [24] тощо. Проблеми місцевого самоврядування описані такими науковцями, як Потапенко В. Г., Баранник В. О., Бахур Н. В. [4] та ін. Проте місце самоврядування як частина післявоєнного відновлення поки ще розглянута недостатньо, тому потребує подальших досліджень.

ФОРМУЛЮВАННЯ ЦІЛЕЙ СТАТТІ

Основною ціллю даної статті є визначення місцевого самоврядування як складової «зеленого» повоєнного відновлення України.

ВИКЛАД ОСНОВНОГО МАТЕРІАЛУ ДОСЛІДЖЕННЯ

Згідно Закону України про міське самоврядування: «міське самоврядування в Україні - це гарантоване державою право та реальна здатність територіальної громади - жителів села чи

добровільного об'єднання у сільську громаду жителів кількох сіл, селища, міста - самостійно або під відповідальність органів та посадових осіб місцевого самоврядування вирішувати питання місцевого значення в межах Конституції і законів України» [16].

Місцеве самоврядування в Україні здійснюється на принципах:

- народовладдя;
- законності;
- гласності;
- колегіальності;
- поєднання місцевих і державних інтересів;
- виборності;
- правової, організаційної та матеріально-фінансової самостійності в межах повноважень, визначених цим та іншими законами;
- підзвітності та відповідальності перед територіальними громадами їх органів та посадових осіб;
- державної підтримки та гарантії місцевого самоврядування;
- судового захисту прав місцевого самоврядування [16].

Місцеве самоврядування – це коли мешканці в містах, селах, селищах самі господарюють у себе вдома. Люди обирають місцеві ради та їх голів. Їх і вповноважують вирішувати більшість важливих питань.

Органи місцевого самоврядування відповідають за шкільну і дошкільну освіту, охорону здоров'я первинного рівня (поліклініки, фапи), заклади культури, благоустрій – освітлення вулиць, стан доріг, прибирання, громадський порядок і багато інших, важливих повсякденних питань [17].

Незважаючи на важкий 2022 рік, багато громад змогли на належному рівні виконувати свої обов'язки та зробили максимум для гідного функціонування. Прикладом є громади Дніпропетровської області. З 86 громад регіону сім визнано постраждалими від російської агресії: це Широківська, Зеленодольська, Великомихайлівська, Маломихайлівська, Межівська, Новопавлівська та Покровська громади. Їх офіційно внесли до списку Мінреінтеграції, що означає: мешканці цих територій, чиє житло ушкоджено внаслідок обстрілів і які вже виїхали чи планують виїхати з території громади, зможуть отримати статус ВПО та оформити відповідні виплати. Попри розташування в зоні бойових дій, планові показники виконано в п'яти таких громадах, і лише в Маломихайлівській сільській громаді рівень виконання плану є нижчим за середній показник по області [4] (рис. 1).

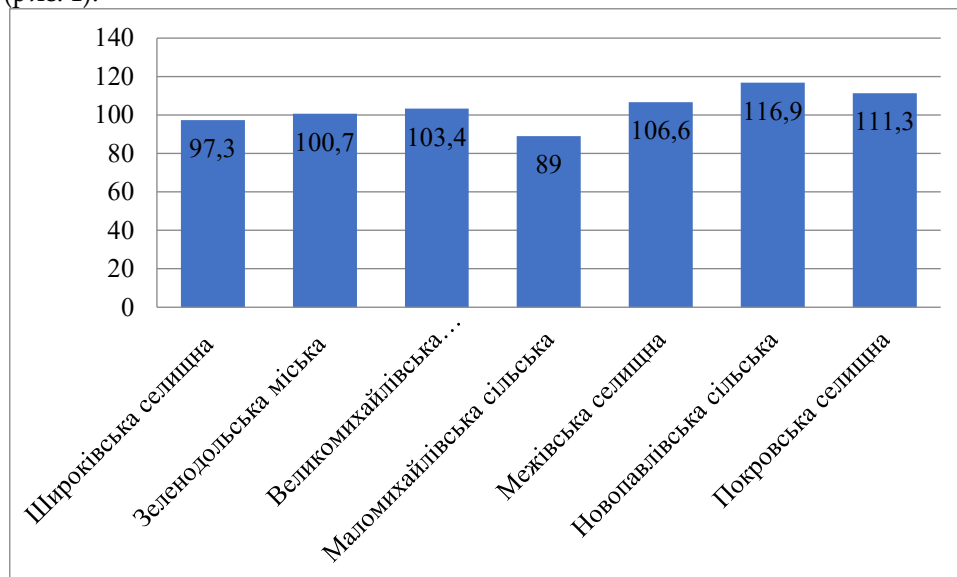

Рис. 1. Виконання планових показників (%) бюджетів громад Дніпропетровської області, що визнано постраждалими від російської агресії

Джерело: сформовано автором на основі [4]

Європейський зелений курс є дорожньою картою заходів, які перетворюють Євросоюз на ефективну, стійку та конкурентоспроможну економіку, визначають засоби перетворення Європи на перший у світі кліматично нейтральний континент до 2050 року, стимулюючи розвиток економіки, покращення здоров'я та якості життя людей, а також трансформують кліматичні та екологічні

виклики на можливості у всіх сферах та політиках ЄС, гарантуючи справедливий та інклюзивний характер зеленого переходу.

Зелений курс був офіційно представлений Президентом ЄК Урсулою фон дер Лєєн в Європарламенті 11 грудня 2019 року.

Ключовими напрямками ЄЗК є чиста енергія, кліматична дія, будівництво та реновація, стійка промисловість, стійка мобільність, зменшення забруднення довкілля, біорозмаїття, стійка аграрна політика (Стратегія «Від лану до столу»).

У 2020 році в Україні розпочалися внутрішні дискусії з бізнес-колами щодо Європейського зеленого курсу (ЄЗК).

На тлі економічної та коронавірусної кризи саме Європейський зелений курс є об'єднуючим елементом, який підвищить стійкість вразливого світу. ЄЗК стосується не стільки кліматичної політики, скільки зеленої концепції модернізації економіки та економічного зростання для забезпечення життя людини у гармонії з планетою та її ресурсами.

ЄЗК створює як виклики, так і можливості для українського та європейського бізнесу. З огляду на широке коло напрямів, охоплених курсом, він матиме суттєвий вплив на нашу торгівлю та економічну співпрацю з ЄС.

Погоджуємось із думкою Гончарук І. та Вовк Ю., які вважають, що щоб досягти кінцевої мети – створення соціально справедливого і екологічно безпечного простору необхідно раціонально використовувати ресурси, що обмежить споживання і скоротить викиди, зберігши їх в межах допустимих планетарних меж [15].

Реалізація принципів та цілей Європейського зеленого курсу (ЄЗК) в Україні протягом 2022 року відзначалась значними труднощами, пов'язаними із повномасштабним російським військовим вторгненням. Так само російська війна проти України та економічна агресія проти країн ЄС зумовила перегляд багатьох політик та заходів, пов'язаних із ЄЗК у самому Євросоюзі, що впливало на процеси в Україні. Попри всі труднощі, реалізація підходів ЄЗК залишалась серед пріоритетів українського уряду і парламенту впродовж року, а набуття Україною статусу країни-кандидата в ЄС створило додаткові підстави для збереження цієї пріоритетності.

Загальними тенденціями 2022 року є:

- Уповільнення реформи енергетичних ринків та введення тимчасових механізмів для підвищення безпеки постачання і захисту споживачів в умовах війни, що частково узгоджувалось із практиками в ЄС;

- Оновлення деяких секторальних документів стратегічного планування в сфері енергетики (наприклад, Концепція запровадження та розвитку ринку «зелених» облігацій, Концепція впровадження «розумних мереж»);

- Продовження законодавчої роботи з імплементації відповідних актів законодавства ЄС, яка водночас зберігає недоліки, пов'язані з закритістю процесу прийняття рішень і браком достатньої експертизи нормативних актів на відповідність нормам ЄС;

- Продовження активної кліматичної дипломатії та водночас суттєве сповільнення темпу внутрішніх реформ у сфері кліматичної політики та охорони довкілля;

- Отримання Україною доступу до окремих фінансових інструментів ЄС (наприклад, LIFE), зокрема пов'язаних зі сферами ЄЗК;

- Початок планування повоєнного відновлення України, де відзначено пріоритет підходів ЄЗК та в цілому набуття членства в ЄС [1].

За даними опитування ЄБА, нестабільність електропостачання, викликана російськими атаками, не призвела до масових зупинок виробництва. 66% компаній змінили графік роботи, 40% – зменшили обсяги виробництва/надання послуг, 12% – закрили частину відділень. Ще по 9% призупинили роботу. Тільки 1% повністю зупинили роботу, а на 18% компаній відключення електроенергії взагалі або майже не вплинули. 72% опитаних стверджують, що тривалий блекаут не зможе змусити їх вийти з українського ринку [2].

Поряд із ситуаційними рішеннями, довгостроковим рішенням запобігання системним аваріям є збалансована комбінація інвестицій у модернізацію мереж, впровадження заходів енергоефективності та збільшення частки ВДЕ у загальній генерації. В українських реаліях це буде доволі складно реалізувати, зокрема через значну втрату або недоступність існуючих потужностей сектору ВДЕ. В той же час, децентралізована ВДЕ-генерація є реальним, хоч і коштовним, рішенням. Заходи з енергоефективності також мають низку проблем у фінансуванні. Також війна негативно впливає на ситуацію із державним боргом та спроможністю уряду фінансувати такі видатки. Відтак,

потрібно шукати шляхи, які дозволять «трансформувати» частину українського боргу в заходи сталого розвитку й «зеленої» відбудови [2].

9 липня 2022 р. Верховна Рада України в другому читанні ухвалила законопроект «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо засад державної регіональної політики та політики відновлення регіонів і територій» (№ 5323).

Значну увагу в документі приділено процесу відновлення регіонів і територій. З цією метою запроваджено План відновлення та розвитку регіонів – комплексний документ для відбудови й розвитку регіонів і громад. Його реалізація дасть змогу пришвидшити відновлення об'єктів критичної та соціальної інфраструктури, житлового й громадського призначення, а також забезпечить повернення внутрішньо переміщених осіб. Нові позиції містять:

- запровадження трирівневої ефективної та прозорої системи стратегічного планування: державна стратегія – регіональні стратегії – стратегії громад;
- визначення чотирьох функціональних типів територій для відновлення й стимулювання розвитку регіонів: території відновлення; полюси економічного зростання; території з особливими умовами для розвитку; території сталого розвитку;
- закріплення за агенціями регіонального розвитку статусу повноправних учасників формування та реалізації державної регіональної політики, розширення переліку їх співзасновників, надання права агенціям здійснювати платні послуги;
- створення єдиної геоінформаційної системи, на основі якої в онлайнрежимі здійснюватимуть моніторинг та оцінку відновлення й розвитку кожної громади й регіону;
- визначення державного фонду регіонального розвитку основним фінансовим інструментом реалізації державної регіональної політики, а фонду відновлення та розвитку – основним джерелом відбудови України. На цілі відновлення також спрямовано внесення змін до Порядку виконання повноважень Державною казначейською службою в особливому режимі в умовах воєнного стану, якими розширено перелік видатків бюджетів в умовах воєнного стану. Відтак органи місцевого самоврядування зможуть ухвалювати потрібні управлінські рішення щодо розв'язання першочергових потреб громад. Зокрема, щодо фінансування заходів з благоустрою населених пунктів, забезпечення безперервної роботи об'єктів критичної інформаційної інфраструктури, національних електронних інформаційних ресурсів і державних інформаційно-комунікаційних систем. Змінами розширено перелік видатків, за якими відкриття асигнувань із загального фонду державного бюджету здійснюють у першочерговому порядку, а також уточнено та розширено перелік видатків другої черги, за якими здійснюють платежі за дорученнями клієнтів з урахуванням ресурсної забезпеченості єдиного казначейського рахунку [4].

Процес відновлення України має орієнтуватися на вдосконалення міського планування, ґрунтоване на принципах сталого розвитку. Ключовими орієнтирами відновлення регіонів та громад мають бути такі.

- Створення безбар'єрного простору. Кожна людина має право вести активний спосіб життя за будь-яких обставин та не бути ізольованою від суспільства. Інклюзивність передбачає: інтеграцію осіб маломобільних / літніх / з дітьми, а також дітей і молоді та інших вразливих соціальних груп населення; усунення дискримінації щодо них; однаковий доступ до соціальних благ та забезпечення прав людини.

- Розвиток сталої мобільності. Передбачено обладнати: смуги громадського транспорту для всіх транспортних магістралей; зони для пішоходів для 100 % магістральних доріг, а для велосипедистів – мінімум 50 %. Передбачено сприяти пріоритетному використанню 55 громадського транспорту замість приватних автомобілів, що уможливить скорочення викидів забруднювальних речовин в атмосферне повітря.

- Дотримання компактності та багатофункціональності в містоплануванні. Змішане використання територій, притаманне багатьом європейським містам, може стати новим пріоритетом під час відновлення зруйнованих міст, а також будівництва нового житла для ВПО. Створення багатофункціональних міських просторів, що поєднують активності різного роду (житло, робота, закупи, відпочинок), дають змогу забезпечити гідні умови життя, соціальні потреби, а також істотно зменшити потреби використовувати транспорт.

- Перехід на зелену енергетику. Під час відбудови зруйнованих населених пунктів треба: планувати інфраструктуру міста з огляду на місцеві джерела енергії (скидне тепло, ВЕС, СЕС, біомаса тощо); намагатися максимально диверсифікувати джерела генерації; скоротити відстані від місця генерації енергії до споживача. Збільшення частки відновлюваних джерел енергії в

енергобалансі міста, а також заходи з енергоощадження дадуть змогу підвищити енергонезалежність громад та пришвидшити досягнення національних кліматичних цілей.

- Розв'язання проблем озеленення міст та пріоритетність природоорієнтованих рішень. Програми комплексного озеленення міст варто розпрацьовувати паралельно з планами відбудови території, що постраждали внаслідок військових дій.

- Розбудова системи моніторингу якості повітря та запобігання його забрудненню. До початку війни забруднення повітря в Україні було причиною найбільшої кількості передчасних смертей серед усіх країн Європи. Саме тому в проєктах відбудови міст та регіонів треба закладати кошти на закупівлю та обслуговування нових автоматизованих стаціонарних постів моніторингу якості повітря. Також за потреби переглянути та внести зміни до Програм державного моніторингу в галузі охорони атмосферного повітря зон та агломерацій.

- Розвиток більш адаптивних, сталих і децентралізованих агропродовольчих систем у спосіб: надання пріоритету локальним продовольчим системам; диверсифікації малих та середніх агропідприємств, фермерських господарств та їх кооперації; розвитку сільських територій; зосередження загального напрямку агровиробництва на сталих та кліматично дружніх рішеннях [4].

Зелена економіка це набір виробничих процесів (промисловість, торгівля, сільське господарство та сфера послуг), що застосовуються в певному місці (країна, місто, компанія, громада тощо), які можуть призвести до сталого розвитку як з екологічної, так і з соціальної точки зору. Його значення в суспільстві зростає, оскільки ми повинні дбати про навколишнє середовище, але не піддавати ризику світову економіку [11].

Т. Ємчик (Гончарук) зазначає, що для того щоб покращити рівень життя суспільства, зменшити навантаження на навколишнє середовище, вирішити соціальні, кліматичні, фінансові та паливні проблеми, необхідно знайти кардинально нову концепцію, яка б стала базою для подальшого сталого розвитку. У контексті вирішення зазначених проблем важливим аспектом розбудови сучасних суспільно-економічних формацій наукою визнана концепція «зеленої економіки» [18].

ЮНЕП визначила, що «зелена економіка» – це економіка, яка спрямована на зростання добробуту населення, ефективно використовує природні ресурси і одночасно зменшує екологічні ризики [12].

Основними принципами «зеленої» економіки є:

- рівність та справедливість у рамках одного покоління й між поколіннями;
- відповідність принципам сталого розвитку;
- принцип обережності стосовно соціальних наслідків і впливу на навколишнє природне середовище;
- розуміння високої цінності природного й соціального капіталу, наприклад за рахунок інтерналізації зовнішніх екологічних витрат, «зеленого» обліку, оцінки витрат за період усього життєвого циклу й поліпшення управління;
- ефективність використання ресурсів, стале виробництво й споживання;
- необхідність відповідати макроекономічним цілям за рахунок створення «зелених» робочих місць, підвищення рівня конкуренції й зростання в основних галузях [13].

Концепція «зеленої» економіки здатна подолати ті проблеми екологічного, фінансового, психологічного та соціального характеру, які присутні на сьогодні. «Зелена економіка» – це економіка, яка забезпечує благополуччя усіх верств населення, з мінімальними ризиками для навколишнього середовища. Економіка в якій люди цінують усі ресурси, які є на планеті, бережно до них ставляться для того, щоб наші нащадки мали гарний приклад та змогу безпечно існувати на цій планеті [19].

Зарубіжні науковці виділяють чимало ринкових механізмів та економічних інструментів для переходу на засади «зеленої» економіки, зокрема:

- 1) державні та приватні інвестиції у «зелене виробництво»;
- 2) обмін технологіями між країнами;
- 3) політика державних закупівель, яка стимулює виробництво екологічно чистої продукції;
- 4) цільова державна підтримка досліджень і розробок, пов'язаних зі створенням екологічно чистих технологій;
- 5) податково-бюджетні реформи – розробка та впровадження відповідних екологічних податків за принципом «забруднення платить»;
- 6) запровадження субсидій на екологічно чисте виробництво та відповідне скасування на ресурсномісткі виробництва;
- 7) усунення торгових бар'єрів для екологічно чистої продукції [20].

Війна завдала значних збитків нашій державі та стала випробуванням для місцевого самоврядування України, але й започаткувала також цілу низку важливих позитивних змін стратегічного характеру. Передусім це стосується істотного підвищення ефективності взаємодії між органами державної влади, керівництвом ТГ та представниками громадських і волонтерських організацій. Громади своєю спільною роботою не тільки зміцнюють власний потенціал, але й відіграють важливу роль у зміцненні економічного потенціалу країни [4].

Органи місцевого самоврядування будуть брати активну участь у післявоєнному відновленні, оскільки згідно з Планом відновлення України, представленим Національною радою з відновлення від наслідків війни у липні 2022 року, проекти відновлення будуть локалізовані по регіонам і підтримані окремими міжнародними партнерами. Це значить, що очікується тісна співпраця органів місцевого самоврядування з представниками міжнародних партнерів і саме від перших залежить наскільки правильно будуть поставлені цілі та ефективно – реалізовані поставлені завдання.

Завдяки місцевому самоврядуванню демократія перетворюється на справжнє народовладдя, тільки з легалізацією і зростанням прав територіальних громад більш конкретного змісту набувають політичні і соціально-економічні права громадян, стійкою та стабільною стає сама держава [8].

Станом на початок 2022 року, у сфері місцевого самоврядування та публічної адміністрації загалом все ще були недоліки, зокрема щодо

- розподілу повноважень;
- відповідальності та ресурсів між виборними органами місцевого самоврядування та місцевими органами виконавчої влади;
- адміністративного нагляду для забезпечення законності місцевих актів;
- служби в органах місцевого самоврядування;
- статусу та відповідальності місцевих виборних представників/-ць тощо.

Окрім того, війна принесла нові серйозні виклики. 13 мільйонів осіб були вимушені покинути свої домівки, з них майже 8 мільйонів виїхали з України.

За різними оцінками, понад 1500 компаній подали заявки на урядову програму переміщення, з них 510 вже перенесли своє виробництво на захід із постраждалих від війни регіонів.

Цього року ВВП знизиться на 45%, а надходження з основних місцевих власних джерел (плата за землю, рента за землю тощо) зменшуються на 38%. Як наслідок, місцеві бюджети змінили свою структуру, стаючи більш залежними від трансфертів з центрального бюджету.

У деяких громадах важко скликати засідання місцевих рад через відсутність депутатів/-ок, а відносини між виборними органами влади та військовою адміністрацією, які у більшості випадків налагодили співпрацю, є новою реальністю, за якою необхідно уважно стежити.

Відтік компаній і людей працездатного віку призвів до того, що громади в середньому стали ще "старішими", більш залежними від соціальної підтримки та зі зменшеною дохідною частиною місцевих бюджетів, яка може становити до мінус 90% в частині доходів від компаній, які все ще діють, і до мінус 50% у частині місцевих доходів у порівнянні з довоєнним рівнем.

Проте, беручи до уваги позитивний вплив децентралізації на підвищення спроможності місцевих громад, українська влада підтвердила свою рішучість продовжити реформу з оновлення адміністративно-територіального устрою і водночас усувати ті недоліки, які лишались невирішеними на початку 2022 року.

Саме тому питання місцевого самоврядування включено до проекту Плану відновлення, розробленого Національною радою з відновлення України від наслідків війни [9].

Загальні рекомендації для органів влади в Україні, які зазначені в Річному моніторинговому звіті «Україна та Європейський зелений курс» такі:

- Продовжувати роботу над Планом повоєнного відновлення України, який повинен базуватися саме на зеленому відновленні як загальній візії. План повинен враховувати поточні перешкоди для реформування відповідних сфер та виробити основні підходи для їх подолання. Відповідні зміни до документів стратегічного планування України у сферах, пов'язаних з ЄЗК, також необхідні для вироблення системного підходу у плануванні та уникнення суперечностей.

- Забезпечити всебічне залучення експертного середовища та громадськості до процесу прийняття рішень та розроблення нормативно-правових актів. Зокрема, повинна бути налагоджена практика вчасного повідомлення громадськості про розроблення проектів НПА, проведення широких обговорень та фіксування усіх пропозицій, обґрунтування щодо їх прийняття, часткового прийняття або відхилення.

- Налагодити повноцінну експертизу проєктів НПА щодо відповідності *acquis* ЄС. Така експертиза повинна не лише формально оцінювати відповідність законодавству ЄС, а й враховувати реальну подальшу імплементацію вимог *acquis* у систему законодавства України та додаткові кроки необхідні для цього, включно із змінами в інші законодавчі акти.

- Активно відстежувати зміни у законодавстві та політиках ЄС, брати участь у дискусіях та проводити підготовчу роботу із впровадження цих змін в Україні. Для цього доцільним є налагодження ефективного обміну інформацією та діалогу з інституціями ЄС, використовуючи статус країни-кандидата.

- Відстоювати можливі винятки від загальних вимог законодавства ЄС для України у випадках, коли це обумовлено військовими діями на території України та наслідками російської агресії. Водночас, такі винятки не повинні скасовувати загальні довгострокові цілі ЄС.

- Сприяти використанню інструментів фінансування ЄС для відбудови та трансформації міст України. Для цього потрібна системна підтримка підвищення спроможності самих міст до відбудови, розвитку та зеленої трансформації, надання їм чітких механізмів отримання коштів.

Для інституцій ЄС:

- Впевнитися в ефективному та інклюзивному процесі залучення громадськості до діяльності платформи повоєнного відновлення України, а також забезпечити участь громадськості та експертного середовища у процесі переговорів про вступ України до ЄС, зокрема підготовці переговорних позицій та “дорожніх карт” необхідних реформ у рамках відповідних глав *acquis* ЄС.

- Сприяти реформі державної служби в Україні, зокрема підтримуючи спроможність органів влади у питаннях європейської інтеграції та імплементації вимог європейського законодавства в рамках міжнародних зобов’язань України.

- Проводити активну роз’яснювальну роботу щодо можливостей долучення до програм та інструментів фінансування ЄС для потенційних заявників з України, а також розширювати можливості фінансування, зокрема в рамках інструментів, які призначені для країн-кандидатів на вступ до ЄС. Зелене відновлення економіки України потребуватиме як використання існуючих, так і розробки нових програм підтримки (у координації з іншими країнами-партнерами і донорами).

- Включати стейкхолдерів з України (не лише від органів влади, але і від громадськості) до дискусій щодо політик ЄС у сферах ЄЗК, обговорення законодавчих змін, а також змін у політиках ЄС, які матимуть вплив на Україну.

- Створити умови для залучення українських міст до існуючих інструментів ЄЗК, таких як Новий європейський Баугауз, Європейський кліматичний пакт, Угода зелених міст [4].

Центр експертизи доброго врядування Ради Європи в рамках програми “Децентралізація і реформа публічної адміністрації в Україні” підготував рекомендації щодо відновлення місцевого самоврядування [10].

Запропонований План має чотири основні цілі:

1. оновити адміністративно-територіальний устрій;
2. закріпити розподіл повноважень між органами місцевого самоврядування на всіх рівнях, а також з місцевими органами виконавчої влади;
3. запровадити дієву та гнучку систему підготовки та просування працівників/-ць органів місцевого самоврядування і таким чином сформувавши привабливі та сприятливі умови роботи на публічній службі;
4. удосконалити виборчу систему місцевих виборів.

Загалом це стратегічне бачення, розраховане на десятиліття вперед, допоможе досягти більшої автономії та стійкості на місцевому рівні. Водночас під час аналізу було напрацьовано низку рекомендацій.

Так, пропонується низка додаткових невідкладних заходів, необхідних для пом’якшення проблем, які виникли внаслідок зміни чисельності населення та економічної структури громад.

Деякі з цих заходів можуть бути реалізовані шляхом доопрацювання чинного законодавства щодо компенсацій для ВПО та компаній із постраждалих територій. При цьому варто зробити більш гнучким законодавство щодо компенсацій та підтримки ВПО, враховуючи різні ситуації, що виникли за останні чотири місяці. Позаяк мешканці/-ки громад, які перебували в окупації або військовій блокаді, а потім були звільнені/деблоковані, хоча і не були де-юре переміщені, у багатьох випадках зазнали такого рівня знищення майна та джерел доходу, який порівнюваний зі станом ВПО.

З іншого боку, муніципалітетам із не постраждалих територій, але які приймають ВПО у школах та інших закладах, варто допомогти впоратися з ситуацією. Також важливо стимулювати

економічну активність для створення робочих місць для цих категорій населення.

База власних ресурсів громад, і насамперед місцева податкова база, яка сильно постраждала від війни, має бути максимально захищеною.

Якщо будуть створені економічні стимули для бізнесу в постраждалих районах, зокрема у вигляді зон без оподаткування або загального зниження податків, це не повинно відбуватися за рахунок місцевих бюджетів, оскільки муніципалітети мають менше фіскальних і монетарних інструментів, ніж уряд, щоб долати негативні наслідки економічних спадів.

Також тимчасові заходи ре-централізації повноважень (передача повноважень від місцевого самоврядування до військової державної адміністрації), які є зрозумілими під час війни, не повинні стати постійними атрибутами системи місцевого самоврядування.

“Деполітизацію” діяльності на місцевому рівні варто розуміти лише у сенсі усунення ключових недоліків, але не як постійне домінування виконавчої влади над виборними органами.

Потрібно заохочувати та фінансово стимулювати сильніші форми міжмуніципального співробітництва, особливо навколо великих міст, де без допомоги сусідів важко буде досягнути економічного відновлення. Йдеться про створення умов для зміцнення урядування у метрополійних зонах (“агломераціях”) та необхідності перегляду ролі районів та областей.

Агломерації (зокрема Київська), на думку тих, кого опитала Рада Європи, уже показали корисність в умовах війни, оскільки сприяли ситуативному співробітництву між громадами як в частині організації військової оборони, так і під час заходів із відновлення.

Однак агломерації страждають від фрагментації повноважень (особливо між Києвом та Київською областю) та неузгодженого містобудівного планування сусідніх громад.

Принципи “розумного” (смарт) та “зеленого” муніципального (просторового) планування мають стати основою для діяльності з відбудови, зокрема за підтримки Європейського Союзу.

Реформа служби в органах місцевого самоврядування, спрямована на стабілізацію здійснення публічних повноважень та підвищення її привабливості для висококваліфікованих кадрів, має здійснюватися в рамках загальнодержавних стратегій та нормативних актів (відповідно до трансформації служби в органах місцевого самоврядування та державної служби у повноцінну професійну публічну службу), що охоплює всі відповідні аспекти, від найму та оплати праці до різних прав та обов’язків, включаючи етичні правила [9].

19-20 квітня 2023 р. в Україні за організації Конгресу місцевих та регіональних влад при Президентіві України пройшов Міжнародний саміт міст та регіонів, одним із завдань якого стала консолідація міжнародної спільноти місцевих та регіональних влад в підтримці України. Тільки в рамках Саміту було підписано 11 різних документів щодо міжнародного міжмуніципального та міжрегіонального співробітництва. Також в ході Міжнародного саміту міст та регіонів представники місцевого самоврядування України та близько трьох десятків країн світу, а також найвищі посадові особи України в присутності високих представників Конгресу місцевих та регіональних влад, Ради Європи, Європейського комітету регіонів задекларували готовність спільними зусиллями допомагати в розбудові мирного, демократичного та заможного майбутнього, сприяти становленню всеосяжного справедливого та сталого миру в Україні для забезпечення міжнародної безпеки й стабільності всього світу [21].

ВИСНОВКИ З ДАНОГО ДОСЛІДЖЕННЯ

I ПЕРСПЕКТИВИ ПОДАЛЬШИХ РОЗВІДОК У ДАНОМУ НАПРЯМІ

З вищезазначеного можна зробити висновок, що місцеве самоврядування відіграє важливу роль у «зеленому» повоєнному відновленні, оскільки напряму буде працювати з міжнародними партнерами, які допомогатимуть відновлювати міста і громади. Згідно з Планом відновлення України, представленим Національною радою з відновлення від наслідків війни у липні 2022 року, проекти відновлення будуть локалізовані по регіонам і підтримані окремими міжнародними партнерами. Це значить, що очікується тісна співпраця органів місцевого самоврядування з представниками міжнародних партнерів і саме від перших залежить наскільки правильно будуть поставлені цілі та ефективно – реалізовані поставлені завдання. Також від місцевого самоврядування залежить наскільки правильно та доречно будуть освоєні кошти, отримані від міжнародних партнерів. Органи місцевого самоврядування краще розуміються на проблемах місцевого населення та здатні точніше визначити напрями розвитку «зеленої» економіки в регіоні. Тому можна з впевненістю сказати, що органи місцевого самоврядування значно вплинуть на темпи та якість «зеленого» відновлення України.

ЛІТЕРАТУРА:

1. Річний моніторинговий звіт «Україна та Європейський зелений курс». 2023. 37 с. URL: <https://ua-energy.org/uk/posts/richnyi-monitorynhovyi-zvit-ukraina-ta-yevropeyskyi-zelenyi-kurs-04-02-2023>
2. Кращі практики «зеленого» фінансування та повоєнного «зеленого» відновлення: можливості для України. Квартальний звіт №4. 2022. 23 с. DiXi Group. URL: <https://dixigroup.org/wp-content/uploads/2023/02/dixi-quartal-report-4q-2022.pdf>
3. Європейський Зелений Курс. Представництво України при Європейському Союзі. 2021. URL: <https://ukraine-eu.mfa.gov.ua/posolstvo/galuzeve-spivrobotnictvo/klimat-yevropejska-zelena-ugoda>
4. Потапенко В. Г., Баранник В. О., Бахур Н. В. та ін. Місцеве самоврядування як чинник стійкості тилу: аналіт. доп./ за ред. В. Г. Потапенка. Київ: НІСД, 2023. 54 с. DOI: <https://doi.org/10.53679/NISS-analytrep.2023.02>
5. Інформація щодо об'єктів електроенергетики з використанням альтернативних джерел. UABIO. URL: <https://uabio.org/statistics/informatsiya-shhodo-ob-yektiv-elektroenergetyky-z-vykorystanniam-alternatyvnyh-dzherel/>
6. Аналіз українського органічного сектору. 8 місяців від початку повномасштабної війни в Україні. С. 10 URL: https://organicinfo.ua/wp-content/uploads/2022/11/Ukrainian-Organic-Sector-Analysis_Oct2022_UA.pdf
7. Актуальна інформація щодо розрахунків з виробниками електроенергії. Державне підприємство «Гарантований покупець». 2023. URL: http://www.gree.com.ua/news_item/342
8. Місцеве самоврядування України стане взірцевим для Європи. Україна обов'язково втілить всі завдання децентралізації. Міністерство розвитку громад та територій України. 2022. URL: <https://www.minregion.gov.ua/press/news/misczeve-samovyriaduvannya-ukrayiny-stane-vzirczevym-dlya-yevropy-ukrayina-obovyazkovo-vtilyt-vsi-zavdannya-decentralizacziyi-vyacheslav-negoda/>
9. Маркіян Дацишин. Як відновити місцеве самоврядування від наслідків війни? Реанімаційний пакет реформ. 2022. URL: <https://rpr.org.ua/news/yak-vidnovyty-mistseve-samovyriaduvannia-vid-naslidkiv-viyny/>
10. Рекомендації стосовно формування політики з питань Плану відновлення місцевого самоврядування від наслідків війни. Центр експертизи доброго врядування Департаменту демократії і врядування Генерального директорату з питань демократії. Страсбург, 2022. URL: http://www.slg-coe.org.ua/wp-content/uploads/2022/07/CEGG-PAD-on-Ukraine-Recovery-Strategy-in-LSG-area_UKR_FINAL.pdf
11. Зелена економіка. URL: <https://www.renovablesverdes.com/uk/%D0%B7%D0%B5%D0%BB%D0%B5%D0%BD%D0%B0-%D0%B5%D0%BA%D0%BE%D0%BD%D0%BE%D0%BC%D1%96%D0%BA%D0%B0/>
12. Towards a Green Economy: Pathways to Sustainable Development and Poverty Eradication. United Nations Environment Programme. New York. 2011. 52 p.
13. Чирнихівська А. В. «Зелена» економіка – стратегічний вектор сталого розвитку в Україні. *Глобальні та національні проблеми економіки*. 2014. № 2. С. 921– 924
14. Тиравський В. Чому в Україні після війни потрібно будувати «зелену» економіку? 2022. URL: <https://foreignukrains.com/2022/11/22/why-is-it-necessary-to-build-a-green-economy-in-ukraine-after-the-war/>
15. Гончарук І. В., Вовк В. Ю. Роль безвідходних технологій при переході до моделі циркулярної біоекономіки: світовий досвід. Авіація, промисловість, суспільство: матеріали III Міжнар. наук.-практ. конф. (м. Кременчук, 12 трав. 2022 р.) / МВС України, Харків. нац. ун-т внутр. справ, Кременчуц. льотний коледж., Наук. парк «Наука та безпека». Харків: ХНУВС, 2022. С. 328 – 332.
16. Про місцеве самоврядування в Україні: Закон України від 21.05.1997 № 280/97-ВР. Ligazakon. URL: <https://ips.ligazakon.net/document/Z970280?an=1>
17. Що таке місцеве самоврядування? Децентралізація. URL: <https://decentralization.gov.ua/questions/?page=2>
18. Гончарук Т.В. Виробництво біопалива як підсистема формування «зеленої економіки». *Економічний форум*. Секція: Економіка і управління національним господарством. 2013. 4. С.4-8.

19. Kaletnik G. M., Shpykuliak O.G., Bilokinna I.D. The concept of “green economy” in the development of social formations. *Economic aspects of energy efficient and environmentally safe directions for the development of rural areas: collective monograph*. Sofia, 2021. P. 61 – 79
20. Новак У.П., Дацків С. З. Реалізація концепції «зеленої економіки»: досвід і проблеми України. *Вісник ОНУ імені І.І. Мечникова*. 2014. Т.19. № 1/2. С.75-77
21. Ніжинська громада співпрацюватиме з фінським містом Іматра. 2023. URL: <https://decentralization.gov.ua/news/16468>
22. Томашук І.В., Хаєцька О.П. Вплив аграрного сектору економіки на сталий розвиток сільських територій. *Економіка та суспільство*. 2022. № 40
23. Лутковська С. М. Стійкій і сталий розвиток системи екологічної безпеки в умовах глобалізації. *Актуальні проблеми інноваційної економіки*. 2020. № 2. С. 5-11.
24. Лупенко Ю., Малік М., Шпикуляк О. та ін. Стратегія розвитку підприємництва, кооперації та агропромислової інтеграції в умовах воєнного часу та повоєнного відновлення аграрної економіки України. 2022. Київ: ННЦ „ІАЕ”. 32 с.
25. Кравчик Ю. В. Планування зовнішньоекономічної діяльності як фактор підвищення конкурентоспроможності підприємства на світовому ринку. *Вісник Хмельницького національного університету. Економічні науки*. 2021. № 4 С. 78-83.

REFERENCES:

1. Richnyi monitorynhovyi zvit «Ukraina ta Yevropeyskyi zelenyi kurs». 2023. 37 с. URL: <https://ua-energy.org/uk/posts/richnyi-monitorynhovyi-zvit-ukraina-ta-yevropeyskyi-zelenyi-kurs-04-02-2023>
2. Krashchi praktyky «zelenoho» finansuvannya ta povoiennoho «zelenoho» vidnovlennia: mozhlyvosti dlia Ukrainy. *Kvartalnyi zvit №4*. 2022. 23 s. DiXi Group. URL: <https://dixigroup.org/wp-content/uploads/2023/02/dixi-quartal-report-4q-2022.pdf>
3. Yevropeyskyi Zelenyi Kurs. Predstavnytstvo Ukrainy pry Yevropeiskomu Soiuzi. 2021. URL: <https://ukraine-eu.mfa.gov.ua/posolstvo/galuzeve-spivrobotnictvo/klimat-yevropejska-zelena-ugoda>
4. Potapenko V. H., Barannyk V. O., Bakhur N. V. ta in. Mistseve samovriaduvannya yak chynnyk stiikosti tylu: analit. dop./ za red. V. H. Potapenka. Kyiv: NISD, 2023. 54 s. DOI: <https://doi.org/10.53679/NISS-analytrep.2023.02>
5. Informatsiia shchodo obektiv elektroenerhetyky z vykorystanniam alternatyvnykh dzherel. UABIO. URL: <https://uabio.org/statistics/informatsiya-shhodo-ob-yektiv-elektroenergetyky-z-vykorystanniam-alternatyvnykh-dzherel/>
6. Analiz ukrainskoho orhanichnogo sektoru. 8 misiatsiv vid pochatku povnomasshtabnoi viiny v Ukraini. С. 10 URL: https://organicinfo.ua/wp-content/uploads/2022/11/Ukrainian-Organic-Sector-Analysis_Oct2022_UA.pdf
7. Aktualna informatsiia shchodo rozrakhunkiv z vyrobnykamy elektroenerhii. Derzhavne pidpriemstvo «Harantovanyi pokupets». 2023. URL: http://www.gpee.com.ua/news_item/342
8. Mistseve samovriaduvannya Ukrainy stane vzhirtsevym dlia Yevropy. Ukraina oboviazkovo vtilyt vsi zavdannia detsentralizatsii. Ministerstvo rozvytku hromad ta terytorii Ukrainy. 2022. URL: <https://www.minregion.gov.ua/press/news/misczeve-samovriaduvannya-ukrayiny-stane-vzhirtsevym-dlya-yevropy-ukrayina-oboviazkovo-vtilyt-vsi-zavdannia-deczentralizacziyi-vyacheslav-negoda/>
9. Markiian Datsyshyn. Yak vidnovyty mistseve samovriaduvannya vid naslidkiv viiny? Reanimatsiinyi paket reform. 2022. URL: <https://rpr.org.ua/news/yak-vidnovyty-mistseve-samovriaduvannya-vid-naslidkiv-viiny/>
10. Rekomendatsii stosovno formuvannya polityky z pytan Planu vidnovlennia mistsevoho samovriaduvannya vid naslidkiv viiny. Tsentr ekspertyzy dobroho vriaduvannya Departamentu demokratii i vriaduvannya Heneralnogo dyrektoratu z pytan demokratii. Strasburh, 2022. URL: http://www.slg-coe.org.ua/wp-content/uploads/2022/07/CEGG-PAD-on-Ukraine-Recovery-Strategy-in-LSG-area_UKR_FINAL.pdf
11. Zelena ekonomika. URL: <https://www.renovablesverdes.com/uk/%D0%B7%D0%B5%D0%BB%D0%B5%D0%BD%D0%B0-%D0%B5%D0%BA%D0%BE%D0%BD%D0%BE%D0%BC%D1%96%D0%BA%D0%B0/>
12. Towards a Green Economy: Pathways to Sustainable Development and Poverty Eradication. United Nations Environment Programme. New York. 2011. 52 r.
13. Chyrnykhivska A. V. «Zelena» ekonomika – stratehichniy vektor staloho rozvytku v Ukraini. *Hlobalni ta natsionalni problemy ekonomiky*. 2014. № 2. S. 921– 924
14. Tyravskiy V. Chomu v Ukraini pislia viiny potribno buduvaty «zelenu» ekonomiku? 2022. URL: <https://foreignukrains.com/2022/11/22/why-is-it-necessary-to-build-a-green-economy-in-ukraine-after-the-war/>
15. Honcharuk I. V., Vovk V. Yu. Rol bezvidkhodnykh tekhnolohii pry perekhodi do modeli tsyrkularnoi bioekonomiky: svitoviy dosvid. *Aviatsiia, promyslovisyt, suspilstvo: materialy III Mizhnar. nauk.-prakt. konf. (m. Kremenchuk, 12 trav. 2022 r.) / MVS Ukrainy, Kharkiv. nats. un-t vnutr. sprav, Kremenchuts. lotnyi koledzh, Nauk. park «Nauka ta bezpeka»*. Kharkiv: KhNUVS, 2022. S. 328 – 332.
16. Pro mistseve samovriaduvannya v Ukraini: Zakon Ukrainy vid 21.05.1997 № 280/97-VR. Ligazakon. URL: <https://ips.ligazakon.net/document/Z970280?an=1>
17. Shcho take mistseve samovriaduvannya? Detsentralizatsiia. URL: <https://decentralization.gov.ua/questions/2?page=2>
18. Honcharuk T.V. Vyrobnystvo biopalyva yak pidsystema formuvannya «zelenoi ekonomiky». *Ekonomichniy forum. Sektsiia: Ekonomika i upravlinnia natsionalnym hospodarstvom*. 2013. 4. S.4-8.
19. Kaletnik G. M., Shpykuliak O.G., Bilokinna I.D. The concept of “green economy” in the development of social formations. *Economic aspects of energy efficient and environmentally safe directions for the development of rural areas: collective monograph*. Sofia, 2021. P. 61 – 79

20. Novak U.P., Datskiv S.Z. Realizatsiia kontseptsii «zelenoi ekonomiky»: dosvid i problemy Ukrainy. Visnyk ONU imeni I.I. Mechnykova. 2014. T.19. № 1/2. S.75-77
21. Nizhynska hromada spivpratsiuvatyme z finskym mistom Imatra. 2023. URL: <https://decentralization.gov.ua/news/16468>
22. Tomashuk I.V., Khaietska O.P. Vplyv aharnoho sektoru ekonomiky na stalyy rozvytok silskykh terytorii. Ekonomika ta suspilstvo. 2022. № 40
23. Lutkovska S. M. Stiikii i stalyy rozvytok systemy ekolohichnoi bezpeky v umovakh hlobalizatsii. Aktualni problemy innovatsiinoi ekonomiky. 2020. № 2. C. 5-11.
24. Lupenko Yu., Malik M., Shpykuliak O. ta in. Stratehiia rozvytku pidpriemnytstva, kooperatsii ta ahropromyslovoi intehratsii v umovakh voiennoho chasu ta povoiennoho vidnovlennia aharnoi ekonomiky Ukrainy. 2022. Kyiv: NNTs „IAE”. 32 s.
25. Kravchuk Yu. (2021) Planning of foreign economic activity as a factor of increasing the competitiveness of the enterprise in the world market. *Herald of Khmelnytskyi National University. Economic sciences*, 4 (296) 78-83 [in Ukrainian] <https://doi.org/10.31891/2307-5740-2021-296-4-12>

LOCAL GOVERNMENT AS A COMPONENT OF "GREEN" POST-WAR RECOVERY OF UKRAINE

BILOKINNA Ilona
Vinnytsia National Agrarian University

Despite the fact that hostilities are still ongoing, at the international, state and local levels, they are actively working on a plan to restore Ukraine in the post-war period. Considerable attention is paid to local self-government bodies, since they will actively work with international partners and are part of the post-war reconstruction model of our state. In accordance with modern challenges related to climate change and the international obligations that Ukraine undertook in the pre-war period, the country needs to follow the path of the European Green Deal and develop a "green" economy, which is the basis of the "green" model of post-war recovery.

The war can go on for a long time and recovery can take decades, because in Ukraine there is destruction worth hundreds of billions of dollars. At the same time, recovery based on transparent inclusive approaches and building sustainable institutions, including at the local level, is the most effective way to an effective society. There is certainly a place in the recovery process for territorial communities, because it is the local self-government that is closest to the people and understands their needs. It is at this level that the greatest result of changes is visible.

The article defines the essence of local self-government bodies, the principles of their activity, the importance of the decentralization reform. The key directions of the European Green Course, the need for the "green" reconstruction of the country and the formation of a "green" economy are indicated. The implementation of the planned indicators of the budgets of the communities affected during the military operations was analyzed. The key guidelines for the recovery of regions and communities have been studied. The importance of local self-government bodies in the "green" post-war reconstruction is described, since reconstruction projects will be localized by region and supported by individual international partners. Shortcomings in the field of local self-government and public administration as of the beginning of 2022 are indicated. A strategic vision is described that will help achieve greater autonomy and sustainability at the local level.

Key words: local self-government, European green course, "green" economy, "green" recovery, community